

Fanika Krajnc - Vrečko

ANTROPOLOŠKA SPOROČILNOST TRUBARJEVIH POSVETIL IN PREDGOVOROV

V celotnem korpusu Primoža Trubarja imajo poleg prvih slovenskih knjig in ohranjenih pisem pomembno vlogo tudi posvetila in predgovori v njegovih tiskanih knjižnih delih. Trubarjeva nemška posvetila in predgovore je znanstveni in strokovni javnosti v nemški izdaji podrobneje predstavil Oskar Sakrausky,¹ delno v slovenskem prevodu Mirko Rupel,² še prej Janko Lokar³ in Peter Scherer,⁴ s poudarkom na pismih pa Jože Rajhman.⁵ Avtorji so se dotaknili predvsem vsebine in oblike ter vloge nemškega in slovenskega jezika v posvetilih in predgovorih, manj pa je bilo poudarka na naslovniki, ki so jim bila posvetila namenjena. Prav iz teh pa je mogoče izluščiti tiste vsebine, ki nam osvetljujejo antropološko sporočilnost Trubarjeve misli 16. stoletja.

Z vidika teološke antropologije je Trubar jasen. Njegovo duhovništvo sprva znotraj katoliške Cerkve in po sedemnajstih letih njegov živeti protestantizem vse do smrti mu daje pečat dušnega pastirja, ki je poudarjal človekovo grešnost, obnovitev njegove bogopodobnosti po Kristusu, milosti in veri. Trubarju je bil človekov greh povod

1 Oskar Sakrausky, *Primus Truber, Deutsche Vorreden zum slowenischen und kroatischen Reformationswerk*, Dunaj – Ljubljana 1989.

2 Mirko Rupel, *Slovenski protestantski pisci*, Ljubljana 1934 in 2. izdaja 1966.

3 Janko Lokar, *Iz predgovorov naših protestantskih pisateljev*, v: Trubarjev zbornik, Ljubljana 1908, 1–20.

4 Peter Scherer, *Die Funktion des deutschen Textes und der deutschen Sprache im Korpus der slowenischen protestantischen Schriften*, v: III. Trubarjev zbornik, Ljubljana 1996, 323–329.

5 Jože Rajhman, *Pisma Primoža Trubarja*, Ljubljana 1986.

Kristusovega učlovečenja, »za tiga volo Gospod Bug oča nebeski iz nega velike gnade inu milosti v suiem modrim svetu v ti Troici je znešal an čuden pot tiga človeka spet sturiti dobriga, h timu je odločil suiga lubiga sinu Jezusa Kristusa gospodi inu ohranenika našiga, de je v tim času moral postati an človik inu biti an spravlivic.«⁶ Opravičenje po veri, »sola fide«, je mogoče samo zaradi neskončne Božje milosti. »Človek je v središču dogajanja, toda tako, da je še vedno odvisen od božje naklonjenosti (milosti) in z njo računa, ko spoznava sebe kot slabotnega grešnika.«⁷ To je bila osrednja misel Trubarjeve teološke antropologije.

Njegova skrb za posameznika, sicer v razsežnostih vere, ki jo lahko prejme s pomočjo njemu razumljivega jezika, pa nam daje možnost razjasnitve njegovega sporočila tudi z vidika kulturne antropologije. Že Zmago Šmitek in Božidar Jezernik sta v pregledu antropološke tradicije na Slovenskem Trubarja posredno, deloma pa tudi neposredno uvrstila med klasike slovenske kulturne antropologije.⁸ Pomemben je namreč mejnik 16. stoletja, ko je tudi na Slovenskem prišlo do ločevanja teologije in filozofije in ko se je zastavilo vprašanje o razmerju med vero in razumom. Čeprav je Trubar predstavljal predvsem verskega reformatorja, si je zastavljal tudi temeljna filozofska vprašanja, ki vsebujejo zametke antropologije in etnologije. Poleg tega, da se je živo zanimal za kulturne značilnosti Slovencev in drugih južnih Slovanov, zlasti za njihovo vero, jezik in običaje, poročal pa je tudi o pravoslavnih prebivalcih in islamu, je pri svojih posvetilih skrbno izbiral naslovljence, ki jim je namenjal posvetila in predgovore. V odnosu do teh se je dotaknil celotne vertikalne in horizontalne družbene razslojitve svojega časa in si takohote ali nehote ustvaril središčno pozicijo v svojem verskem, kulturnem in družbenem okolju, ki ga je sicer izvrglo v njegov »nigdirdom«, vendar pa je prav njegovo izgnanstvo pripomoglo k temu, da je ponesel celovito »informacijo« o tem okolju tudi v tujino.

6 Navaja: Jože Rajhman, *Trubarjeva Ena dolga predgovor*, Ljubljana 1986, 85.

7 Jože Rajhman, *Trubarjev svet*, Trst 1986, 78.

8 Zmago Šmitek, Božidar Jezernik, *Antropološka tradicija na Slovenskem*, *Etnolog* (NV), 2 (1992), 2, 259–266.

Posvetilo in predgovor kot medij sporočanja

Posvetilo in predgovor v protestantski knjigi ni posebnost zgolj te dobe, predstavlja pa vsekakor pomemben medij, s pomočjo katerega je avtor oziroma pisec širši javnosti sporočil informacijo, ki je sicer bila namenjena posamezniku ali konkretni ciljni skupini, dotaknila pa se je (ta informacija) vsakogar, ki je imel dostop do knjige. Oblika posvetila je bila podobna že od humanizma dalje; kot je v svoji razpravi opozoril Karl Schottenloher, je posvetilo imelo bolj ali manj podoben namen pri vseh avtorjih. »Učinek poudarjanja odličnosti v posvetilu je pomagal pesniku, učenjaku, pisatelju do večje veljave v družbi. Javno izkazovanje spoštovanja, hvalospevi časti so bili v njegovih rokah. V svojih posvetilih je lahko našteval vse mogoče zasluge naslovljenca, povzdigoval njegovo plemenito poreklo, pripovedoval o njegovih slavnih dejanjih. Kot 'darovalec' slave in časti je imel možnost s svojim darilom prodreti v vse družbene plasti in se tako počutiti povzdignjenega na družbeni nivo naslovljenca.«⁹ Če to ugotovitev upoštevamo pri Trubarju, ji moramo pritrlditi seveda le v primerih, ko so naslovljenci njegovih posvetil pripadniki višjega družbenega sloja.

V tem primeru moramo pritrlditi tudi Petru Schererju, ki ob raziskavi funkcije nemškega in slovenskega besedila v Trubarjevem delu poudarja, da je slovenski »predgovor« treba razlikovati od nemškega posvetilnega predgovora, ki je pravzaprav »dedikacija«. Ta razlika zvrsti ni nujno tudi razlika po tematiki in vsebini, pač pa bolj razlika po obliki in kompoziciji. Razvoj posvetila v knjigah v 16. stoletju spremljata dva bistvena dejavnika. Prvič: čeprav so pisci še delovali po vzoru cehov, so se vse bolj zavedali svojih avtorskih pravic. Kot drugo, tako tiskar kot avtor sta bila že zaradi visokih stroškov tiska prisiljena, da sta razen kupcev za svoje izdelke iskala tudi osebe, ki bi bile iz lastnih političnih, verskih ali finančnih interesov ali zgolj zaradi popularizacije in javnega imenovanja njihovega imena pripravljene vnaprej denarno podpreti tiskanje knjige. Vsekakor je knjiga kot nov medij na začetku Gutenbergove ere omogočala, da posamez-

9 Karl Schottenloher, *Die Widmungsvorrede im Buch des 16. Jahrhunderts*, Münster 1953, 195.

nik prek posvetila v določeni meri ob zmernem in preračunanem kapitalskem vložku doseže večno slavo in spomin. Interesi avtorja in tistega, na katerega je bilo posvetilo naslovljeno, so se torej v celoti ujemale.¹⁰ Tako Schottenloher o posvetilih 16. stoletja.

Naslovljenci posvetil v Trubarjevih slovenskih tiskih

Pri Trubarju se nam zastavlja vprašanje, s kakšnim namenom je svoja dela posvečal tudi naslovljencem, ki so bili po svojem družbenem položaju nižji od njega. Slovenska dela je v slovenskih in nemških predgovorih posvetil naslednjim naslovljencem:

- 1550 *Catechismus*: Vsem Slovencem – tako je Trubar označil, komu namenja prvo slovensko knjigo. Hkrati se obrača na posameznika: »Christlicher lieber Leser«, ki bo to knjigo bral.

- 1550 *Abecedarium*: Vsem mladim inu preprostim Slovencom.

- 1555 *Catechismus*: Vsem vernim kersčenikom tiga krainskiga inu slovenskiga jezika.

- 1555 *Ta evangeli svetiga Matevža*: Tei pravi Cerqvi Božy tiga slovenskiga jezika.

- 1557–1558 *Ta prvi deil tiga Noviga Testamenta*: Pobožnim kristjanom katerega koli stanu, ki prebivajo v deželi Kranjski, Spodnještajerski, Koroški, na Krasu, v Istri ali Slovenski mejni krajini.

- 1557 *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor*: Vom vsem dobrim inu bogaboiečim kersčenikom, kir v teh slovenskih deželah prebivate.

- 1560 *Ta drugi deil tiga Noviga testamenta*: Presvetlemu knezu in gospodu, gospodu Maksimilijanu, kralju češkemu, nadvojvodi avstrijskemu, vojvodi burgundskemu, zgornje in spodnje šlezijškemu, grofu moravske marke, grofu tirolskemu itd. (nemški predgovor). Lubi Slovenci, Vi (slovenski predgovor).

- 1561 *Register und summarischer Inhalt*: Krščanskemu plemiču plemenitemu gospodu Ivanu Ungrnadu.

- 1562 *Articuli oli deili te prave stare vere kersčanske*: Presvetlemu blagorodnemu krščanskemu knezu in gospodu Krištofu Würtembergskemu.

- 1566 *Ta celi Psalter Davidov*: Blagorodnim, plemenitim, žlahtnim,

¹⁰ Karl Schottenloher, om. d., 195.

častitim, spoštovanim in modrim gospodom, grofom, baronom, vitezom, plemičem, meščanom in vsem vernim kristjanom, naklonjenim augsburški veroizpovedi, ki prebivajo v deželi Kranjski, na Spodnještajerskem, in Koroškem, v Goriški grofiji, Slovenski marki, Metliki, na Krasu ter v Istri, (nemški predgovor). Vsem bogaboječim vernim Kraincom inu Slovenom (slovenski predgovor)

- 1566 *Abecedarium*: Muimu šularskemu tovarišu timu mlaišimu Jurkotu Forestu.

- 1567 *Ta celi catechismus s kratko zastopno izlago*: Plemenitega in blagorodnega Jošta Gallenberga iz Gallensteina mlajšemu sinu mlademu gospodu Gabrielu Gallenberškemu.

- 1567 *Svetega Pavla list h tim Efezeriem etc.*: Vsem visoko in blagorodnim, plemenitim, častitim in pobožnim ženam, vdovam ter devicam, ki prebivajo v kneževinah Kranjski, Spodnještajerski in Koroški, v Goriški grofiji itd (nemški predgovor). Vsem Kraincom inu Slovenom (slovenski predgovor).

- 1567 *Eni psalmi, ta celi catechismus inu ... peisni*: plemenitemu in častitemu mladeniču Juriju Kislu Fužinskemu in Razborškemu.

- 1574 *Ta celi catechismus, eni psalmi inu ... peisni*: mlademu Juriju Kislu Fužinskemu in Razborškemu.

- 1575 *Catechismus z dveima izlagama, ena pridiga etc.*: mlademu Francu Juriju Renskemu s Stermola (nemški predgovor); Vsem bogaboječim mladim inu starim Kraincom inu Slovenom (slovenski predgovor).

- 1577 *Noviga testamenta posledni deil*: Blagorodnim in plemenitim gospodom ter gospodičem: gospodu Krištofu baronu Turjaškemu in Nadliškemu, dednemu komorniku na kranjskem in v Slovenski marki, zastavnemu gospodu na Čušperku, ta čas upravitelju deželnega glavarstva na Kranjskem;¹¹ gospodu Andreju Turjaškemu, gospodu na Šumberku, Žužemberku in Mirni, dednemu maršalu na Kranjskem in v Slovenski marki;¹² mladima gospodoma Francu

11 Kristoph von Auersperg, sin Herbarta VIII., deželnega glavarja na Kranjskem, ki je leta 1575 padel v boju s Turki, je bil član odbora krajnskih deželnih stanov.

12 Andreas von Auersperg, daljni bratranec Krištofa iz veje Žužemberžanov, je leta 1593 premagal Turke pri Sisku. Oba sta bila zaščitnika protestantov.

Gallu¹³ Podpeškemu ter Jakobu Gallu¹⁴ od Knežje poti¹⁵ in Podpeči, (nemški predgovor); Vsem bogaboiečim mladim inu starim Kraincom inu Slovenom (slovenski predgovor).

– 1579 *Ta celi catechismus, eni psalmi inu ... peisni*: mlademu Juriju Kislu Fužinskemu in Razborškemu.

– 1581–1582 *Ta celi Novi testament*: Presvetlemu visokorodnemu krščanskemu knezu in gospodu Würtemberškemu, gospodu Ludviku, vojvodi Würtemberškemu in Teškemu, grofu Mümpelgartskemu.¹⁶

Antropološka sporočilnost

Že predgovor k prvi knjigi – katekizmu 1550 – bralca informira o verskih razmerah v deželi, kjer živijo »vsi Slovenci«, katerim je knjiga namenjena. Avtor namreč poudarja, da je katekizem »pustil prepisati v ta naš jezik«, da bi svoje neuko ljudstvo poučil v veri, hkrati pa sporoča, da bo tako pomagal svojemu slovenskemu človeku »spoznati tiga antikrista, kir zdai povsod po sveidtu hodi v eni človeiski andahtlivi štalti inu hoče s človeskimi postavami, s falš pridigo inu z obljubami tar prytežom te ludi odpelati od prave vere«. Izvemo še pomembno informacijo o skupini ljudi, ki je v tem kulturnem okolju bila zadolžena in sposobna mladim in starejšim prenesti nauk oziroma člene prave vere, in sicer se Trubar obrača na »zveiste brumne farmoštre, pridigarye, šullmastre inu stariše inu vse te, kir znaio brati«. Enako skupino zadolženih za versko izobraževanje, »šulmoštre, pridigarie inu gospodarie«, omenja v predgovoru h katekizmu 1555, kjer »vsem vernim kersčenikom tiga krainskiga inu slovenskiga iezika« sporoča, da so v katekizmu med drugim »navuki, koku vsaki sui stan ima pelati«.

Matejev evangelij – prvo biblijsko knjigo – Trubar posveča kolektivnemu naslovljencu, »pravi Cerkvi božy tiga slovenskiga iezika«.

13 Franc Gall od Jame, Franz Kristoph Gall von Gallenstein zum Lueg je bil odbornik krajnskih deželnih stanov in deželni upravitelj.

14 Jakob Gall od Knežje poti – J. G. zum Grauenweg und Gallenstein, tako kot brat Franc poslanec kranskih deželnih stanov.

15 Knežja pot – Grafenweg.

16 Mümpelgart – Mömpelgard, staro nemško ime za Montbeliard, sedaj mesto v francoskem departementu Doubs ob kanalu Ren-Rhona.

Svojo gmajno, občestvo opredeli z jezikom in bralcu, ki je v tem primeru lahko nekdo zunaj te jezikovne skupine, sporoča: »ta vegši del ludi v naši deželi družiga ieziga ne zna, samuč ta slovenski«. Govori sicer o skupini ljudi, vendar so v njej posamezniki, ki jih opredeljuje jezik, in to slovenski jezik. Avtorjev odnos do posameznikov je zelo čustven: »Tiga [*Evangelij po Mateju*] vi zdi od nas koker eno mahinu kossilce oli iužinico v dobrim vzamite, inu špižate vaše duše, dotle z božyo pomočio te druge evangelie inu listuve preobernemo.« Nehote ali hote izpostavi določene vrednote, ki so za naslovnika posebej pomembne, »tretjemu« v tem odnosu pa omogoči, da prepozna človeka, ki mu je posvetilo namenjeno, in sicer: »Na pervu. Kadar ta slovenski iezig se povsod glih inu v eni viži ne govori, drigači govore z dostimi bessedami« pripadniki posameznih skupin na takratnem slovenskem etničnem ozemlju in ti ljudje najbolje razumejo »te gmainske kainske preproste bessede« in ne »lepih, glatkih, vissokih, kunštnih, novih oli neznanih bessed«.

Ko se v nemškem predgovoru k *Ta pervemu delu tiga Noviga testamenta* 1557 sprašuje, zakaj prevajati *Biblijo* v narodni jezik, natanko opiše razmere, v katerih živi njegov slovenski človek: »Turki nepretrgoma grozno mučijo Slovence, vendar ti nimajo nobene duhovne tolažbe.« In kaj je najpomembnejše v religioznem verovanju njegovega človeka: »Slovinci se prav nič ne učijo in seznanjajo o najpotrebnejših in tolažečih poglavjih naše prave krščanske vere ... o razliki med postavo in evangelijem; kaj je izvirni greh in opravičenje po veri; kako se pravilno obračamo k Bogu in mu služimo; kako pravilno in koristno uporabljamo svete zakramente; zakaj morajo pripadniki Cerkve, pravo ljudstvo božje, na tem svetu trpeti bolj kot ostali ljudje.« In dalje. Pravi razlogi za prevajanje Biblije v slovenski jezik izhajajo iz socialnih, kulturnih in religioznih razmer okolja njegovega človeka: »Kako naj se kristjan tolaži v skrajnih stiskah, kot so: uboštvo, dolgotrajna bolezen, preganjanje, beda, težki zapori, hude bolečine in smrt.« Bralec more prepoznati tega ubogega zatiranega človeka, ki mu je namenjena verska knjiga, da bo iz nje črpal moč in tolažbo. Sam se počuti poklicanega, da temu človeku pomaga: »Oba naroda – slovenskih in hrvaških dežel – se mi iz vsega srca smilita, kot bi se morala upravičeno smiliti vsakemu človeku.«

Prvi del *Nove zaveze* je posvečen »vsem pobožnim kristjanom v deželah Kranjski, Spodnještajerski, Koroški,« *Tiga Noviga testamenta ena dolga predgovor* (slovenska) pa je znova naslovljena: »Vom vsem dobrim inu bogaboiečim kersčenikom, kir v teh slovenskih deželah prebivate.« Iz osebnega nagovora veje toplina, ki jo avtor preliva na naslovljenca. Ker je prvi del *Nove zaveze* verska knjiga, v kratkem predgovoru sporoča razloge, ki so ga privedli k pisanju, in med prvimi razlogi je neznanje njegovih naslovljencev v verskih rečeh, šele na drugem mestu neznanje tujih jezikov in stiska pred Turki.¹⁷

Abecednik 1566 je posvetil svojemu »šularskemu tovarišu, timu mladimu Jurkotu Forestu«, ki pa je v resnici prijatelj njegovega sina Felicijana; z imenom Felician Truber je tudi podpisal predgovor.¹⁸ Nagovor v prvi osebi dvojine da slutiti močno povezanost avtorja z naslovljencem, tudi zaradi tega, ker gre za intimno izpoved temeljnih verskih resnic, ki naj bi jih skupaj osvojila: »Midva veruieva terdnu, de Bug Oča ie naidu stvaril. Nega Syn Jezus Kristus ž nega martro, smertio inu gorivstanenem ie naidu od hudiča, pekla odrešil inu vsem vernim zaslužil ta večni leben ... znava prov molyti, služiti Bogu, kai so, kai nom nucaio ty sveti zakramenti. Znava ločyti vse vere inu pridige, katere so božie oli antikristove.« Svojemu prijatelju tudi pojasnjuje, da je »le-te buqvice pustil predrukati vsem slovenskim lubim otročičom h dobrimu [...] inu h poterieniu te nayu periazni inu nayu starišev«. Jurko Forest, sin kranjskega deželnega odbornika Andreja Foresta in prijatelj njegovega sina, ne potrebuje hvalospeva niti ga Trubar sam nima namena povzdigniti na nivo svojih dobrotnikov, od katerih je odvisna njegova materialna eksistenca. Dejansko se sam spusti na nivo otroka (njegov sin Felicijan je takrat štel okoli 10 let) in hoče poudariti, kako pomemben je vsak posameznik, tudi otrok – »hlapčič inu deklica« – za katerega sam pravi, da je zanj pripravil abecedarij. Tudi deklice so vredne prizadevanja, da bi bile poučene.

Prvič se Trubar v svojem nemškem posvetilu obrne na kralja Maksimiljana šele leta 1560 v *Ta drugem deilu tiga Noviga testamenta*.

17 Prim. J. Rajhman, *Trubarjeva Ena dolga predgovor*, 7.

18 Prim. Fanika Krajnc-Vrečko, *K prvi knjigi Zbranih del Primoža Trubarja*, v: *Zbrana dela Primoža Trubarja I*, Ljubljana 2002, 559 sl.

Ob razlogih za prevajanje *Biblije*, ki jih sporoča kralju, bralca seznanjati tudi z vzrokom svoje prošnje za podporo pri tiskanju knjig: »Ker je pri vseh pisateljih stara navada, da svoja dela in knjige posvečajo ter pošiljajo visoki gospodi in oblastnikom, ali sicer uglednim in razumnim osebam (česar sam doslej nisem počel), ... sem Ta drugi del slovenskega Novega testameta ... hotel posvetiti in pokloniti vašemu kraljevskemu dostojanstvu ter v vašem imenu izdati s ponižno in vdano prošnjo, da bi vaše kraljevsko dostojanstvo ... bilo tega in vsega mojega dela, ki je že in še bo izšlo, milosten zaščitnik, pospeševalec ter nepristranski razsodnik in sodnik.« Na kralja Maksimilijana se je obrnil tudi v pismu, saj je pri njem pričakoval pravično razsodbo glede očitkov, da ne piše v skladu s pravim naukom.¹⁹ Trubarjevo posvetilo kralju je sicer polno slavospeva, vendar povsem samozavestno izraža prepričanje, da se bo kralj pravilno odločil in da bo »nepristranski sodnik in razsodnik«. S tem je Trubar pokazal svojo avtoriteto, čeprav je v primerjavi z Luthrom bil naproti kralju v veliko bolj podrejenem položaju.²⁰ Iz posvetila kralju Maksimilijanu izvemo za največje vrednote, ki jih kralju lahko želi nekdo, kdor od njega pričakuje naklonjenost, in sicer: »pravo in zveličavno spoznanje Božje resnice in volje, zvestobo in moder nasvet, pobožne in razumne cerkvene služabnike, poslušne in bogaboječe podložnike«.

Posvetilo v edini nemški knjigi *Registru in sumaričnem poročilu* 1561 je namenjeno baronu Ivanu Ungnadu, ki je kot vodja uraškega zavoda bil Trubarjev tesen sodelavec in se Trubar pred njim ni nikoli počutil manjvrednega, še več, v pismu kralju Maksimilijanu ga imenuje »svojega starega milostnega gospoda«, ki mu je pomagal odvrniti krivdo v zvezi z ovadbo, da je v njegovih delih veliko zmot.²¹ V posvetilu poleg razlogov za nastanek *Registra* popisuje razmere, ki so vladale med pripadniki obeh krščanskih Cerkev. Čeprav govori o osebni izkušnji, si bralec (nemškega) posvetila zlahka ustvari podobo takratnega Trubarjevega okolja: »Pretekle jeseni so mojega pomočnika [...] nekateri pridigarji in meščani v Nürnbergu nagovorili in

19 Jože Rajhman, *Pisma Primoža Trubarja*, 38.

20 Isto, 8.

21 Isto, 41.

spraševali, ako pravzaprav nisem pristaš in član zvinglijanske, kalvinske, schwenkfeldske ali kake druge podobne sekte. Tudi v deželi Kranjski in sosednjih, slovenskih deželah pristaši Rima podobno govore o meni, grajajo moje knjige. In ljudi, ki moje knjige posedujejo in bero ter njihovih malikovalskih maš ne obiskujejo, imenujejo preklinjevalce, sektaše, hujskače in odpadnike od katoliške Cerkve.« Vsem tem obtožbam se je Trubar moral zoperstaviti, če je hotel nadaljevati svoje delo za dobro Slovencev in tudi Hrvatov, kajti »preprost Slovenec ali Hrvat, ki ga Turki neprestano ropajo in zatirajo, je beden in siromašen«. Glede na to, da je posvetilo namenjeno nemško govorečemu bralcu, Trubar imenuje svoj materni jezik in jezik Hrvatov »tuji jezik«, ko pojasnjuje, »kakšne knjige in stvari so se doslej in se bodo v prihodnje v naših tujih jezikih tiskale«. O tem namreč poroča v *Registru* in hkrati svojemu naslovljencu – ne le Ungnadu, ampak tudi nemškemu bralcu – oriše, česa vse so ga obdolžili:

»Nisem pa tudi poslej ne bom natisnil ničesar lahkomišelnega, nekoristnega, zanesenjaškega, sektaškega, uporniškega, prepirljivega, dvomljivega ali spornega, pa tudi nobenih sramotilnih knjižic, temveč samo to, kar je v korist spoznanju in Božji slavi, širjenju prave krščanske vere, ter tolažbi in večnemu zveličanju ustrahovanega, zaskrbljenega, od Turkov in antikrista mučenega in obubožanega slovenskega in hrvaškega ljudstva pa tudi spreobrnjenju Turkov.«

Svojemu dobrotniku in milostnemu gospodu Ungnadu v posvetilu prizna, da bi brez njegove pomoči bil celoten projekt prevajanja ogrožen, »kajti mi ubogi, nepoznani prevajalci nizkega stanu [...] ne bi imeli niti zatočišča in preskrbe niti hrvaške tiskarne«. Na koncu posvetila omeni tudi naslovljenčevo soprogo in otroke ter vsem zaželi, da jih Bog ohrani in obvaruje zla.

Eno najbolj zanimivih nemških posvetil je Trubar namenil »vsem visoko- in blagorodnim, plemenitim, častitim in pobožnim ženam, vdovam ter devicam« na Kranjskem, Spodnještrajerskem, Koroškem in v Goriški grofiji, in sicer v prevodu *Pavlovega lista h tim Efezeriem* 1567. Po uvodni razlagi Pavlovega pisma Efežanom svojim naslovljenkam nameni zelo prijazne in tople besede, ko jim daje priznanje za njihovo »posebno vnemo, ljubezen in naklonjenost do božje

besede, [...] ker na vseh svojih gradovih, dvorih in domovih hranite biblične ter druge nabožne knjige v nemškem in slovenskem jeziku, [...] ste z branjem in petjem iz njih svoje ljube otročiče, služinčad in prenekaterega podložnika privedle v objem stare zveličavne vere, [...] se iz njih naučile slovenskega jezika pa tudi druge naučile brati«. Poleg pomembne vzgojne in izobraževalne vloge, ki so jo v slovenskih deželah imele ženske, se jim Trubar v posvetilu skuša oddolžiti tudi za podporo ob njegovi ponovni vrnitvi v domovino, pa tudi zato, ker so nudile pomoč in zatočišče njegovi slovenski Cerkvi. Ženske slovenskega in nemškega rodu, plemkinje in preproste so v Trubarjevem okolju imele pomembno vlogo in za to se jim v posvetilu zahvaljuje.

Sklep

Če smo si za izhodišče zastavili antopološko sporočilnost Trubarjevih posvetil in predgovorov in če sledimo definiciji, kaj je antropologija,²² lahko ugotovimo, da je Trubar s pozornim opazovanjem in preučevanjem svojega okolja opisal slovenskega človeka v njegovih temeljnih antropoloških danostih. Prepoznal je problem jezika kot sredstva človekovega kulturnega dozorevanja; njegovo potrebo po verski pripadnosti in pripravljenost, da aktivno sodeluje v verski vzgoji in obredju, čeprav za ceno preganjanja. Opozarjal je na zaostalost slovenskega človeka v primerjavi z drugimi evropskimi narodi, ki je brez Božje besede v svojem jeziku še bolj podvržen zatiranju, in je videl rešitev v verskem ter kulturnem dvigu tega svojega človeka. V posvetilih je tujcem in domačim naslovljencem poročal o svojem prizadevanju za dvig kulturne ravni – s knjigo in prek te do religiozne rasti posameznika, kar je bilo zanj kot duhovnika temeljno poslanstvo.

Raziskovalec posvetil v knjigah na začetku Gutenbergove dobe je zapisal: »Intimnost posvetila daje knjigi barvo, toplino in odnos.

22 Antropologija preučuje človeka glede na razširjenost, izvor, razvrstitev in razmerja med rasami, njegove fizične lastnosti, razmerja v družbi, z naravnim okoljem in v kulturi. Za človeka kot posameznika je pomembna njegova spolna, rasna, verska, starostna, poklicna, razredna itd. pripadnost. Prim. Z. Šmitek, B. Jezernik, 260 sl.

Pušča določene vrednote, ko nam knjiga sama nima več kaj povedati. S seboj prinaša vedno nekaj osebnega: življenjsko zgodbo, avtor in naslovljenec se nam približata in tako spoznamo njun medsebojni odnos.«²³ Tudi iz Trubarjevih posvetil in predgovorov spoznavamo poseben odnos. Odnos avtorja do naslovljenca, do človeka kot posameznika in kot pripadnika neke kulturne in jezikovne skupine, ki je tudi po njegovi zaslugi iz ljudstva vse bolj postajala narod.

Če se nam danes zdi, da o Trubarju ni mogoče povedati nič več novega, se ob prebiranju vsakega njegovega – sicer za današnje čase zahtevnega besedila – nehote zdrznemo, saj se nam odkrivajo vedno novi vidiki in možnosti razmišljanja o njegovem delu. Čeprav iz oddaljenosti 450 let smo – hoteli ali ne – tudi mi naslovljenci njegovih posvetil in predgovorov. Čeprav že trdno v informacijski dobi, se vrednost Trubarjeve knjige in njegovega sporočila v njej ni nič zmanjšala. Tudi s pomočjo sodobne informacijske tehnologije nam je njegova beseda vse bližja, le seči moramo po njegovi knjigi in vzeti iz nje, kar nam ponuja. Predvsem pa bi se morali zavedati, da je Trubarjevo prizadevanje za slovenski jezik bilo namenjeno vsem Slovencem, tudi nam.

23 Schottenloher, om. d., 208.